

Ольга Андріївна Зуброва

*к. пед. н., доцент,
доцент кафедри англійської мови та методики її викладання,
Херсонський державний університет,
вул. Університетська, 27, м. Херсон, Україна*

ПРОФЕСІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Одним із ключових завдань вищої педагогічної освіти є формування цілісної особистості вчителя, носія певної системи цінностей та низки якостей, які б забезпечили успішне виконання ним професійних функцій. Незаперечним фактом є те, що вчитель іноземної мови має володіти знаннями мови та методикою її викладання, однак саме у професії вчителя не менш важливою є особистісна взаємодія з учнями, особистісні якості вчителя.

Дослідження особистості вчителя можливо здійснювати у рамках професіографічного підходу, ключовим у якому є складання професіограми вчителя як спроби систематизації педагогічних функцій та особистісних якостей, необхідних учителю. Уперше професіографічний підхід було здійснено у 20-30 роках ХХ століття (П. Парибок, С. Фрідман, Л. Раскін, С. Геллерштейн), пізніше професіограма вчителя вдосконалювалася та конкретизувалася з урахуванням сучасних вимог до педагога як суб'єкта професійної діяльності. Розробкою професіограм учителів різних спеціальностей займалися І. Зимня, Л. Спирін, В. Сластьонін та ін.

У професіограмах подано систематизований перелік знань, умінь, навичок, особистісних якостей у системі загальних вимог до вчителя. Професіограма містить опис структури діяльності і є „зумовленою змістом праці системою інформації про соціально-психологічні, психофізіологічні, особистісні, соціально-економічні властивості та якості особистості, що є необхідними й достатніми для успішного оволодіння професійною діяльністю та вдосконалення у ній” [1, с. 13]. Загальнопедагогічна

професіограма визначається як „ідеальна абстрактна модель особистості вчителя, котра в комплексі узагальнює її найістотніші якості, необхідні для здійснення професійної діяльності, тобто для рішення освітньо-виховних завдань у будь-якій педагогічній системі ” [2, с. 130].

Так, професіограма, складена Л. Спіріним, містить п'ять блоків, що характеризують особистість учителя: 1) громадянська та професійно-педагогічна спрямованість, до якої входять патріотизм, любов до дітей, принциповість по відношенню до загальнолюдських цінностей, товариськість, толерантність, професійна активність; 2) інтелектуальні характеристики, що включають ерудицію, спостережливість, різні види пам'яті, розвиненість мовлення; 3) моральні риси характеру (найбільш чисельна група), до яких віднесено турботливість, довіру, розумну вимогливість, демократичність, почуття власної гідності, професійну гордість, прагнення до самовдосконалення, чесність, організованість, ввічливість, тактовність; 4) вольові риси характеру – позитивна професійна мотивація, цілеспрямованість, упевненість у власних силах, організованість, рішучість, самовладання; 5) емоційні характеристики – емпатія, оптимізм, необразливість, доброзичливість [2].

Специфіка професії учителя іноземної мови певною мірою зумовлена особливостями профільного предмету – іноземної мови. Мова – це система звукових, словникових і граматичних засобів; вона є знаряддям спілкування, обміну думками та взаємного розуміння людей у суспільстві. Вивчаючи мову, дитина засвоює безліч понять, поглядів, почуттів, художніх образів, логіку і філософію мислення. Мова є основою вищого понятійного мислення. Засвоєння мови потребує лінгвістичних здібностей, які складаються з фонематичного слуху, розуміння засобів художнього мовлення, фонетичного, морфологічного, синтаксичного аналізу слова, чуття підтексту мовлення. Не менш важливими в оволодінні іноземною мовою видаються особистісні якості, такі як комунікативність, що допомагає долати мовні бар'єри у спілкуванні, толерантність до людей-носіїв іншої культури, тощо.

Професіограми зазвичай містять досить велику кількість якостей, однак, з практичної точки зору, для уможливлення здійснення процесу їх цілеспрямованого формування у навчально-виховному процесі, ефективним є скорочення кількості якостей до п'яти-семи ключових. Ґрунтуючись на результатах аналізу науково-педагогічної літератури й анкетування студентів і вчителів іноземної мови, ми дійшли висновку, що на сучасному етапі до професіограми вчителя іноземної мови мають увійти такі ключові особистісні якості, як комунікативність, гуманність, вимогливість до себе й до інших, відповідальність, емпатія та толерантність. Це ті особистісні якості, котрі в проекції на діяльність учителя іноземної мови набувають статусу професійних і є необхідними для успішного здійснення ним професійно-педагогічної діяльності. Виділені якості доцільно систематизувати у дві групи – групу комунікативних якостей (комунікативність, емпатія та толерантність) та групу морально-вольових якостей (гуманність, професійна відповідальність та розумна вимогливість до себе й до інших).

Морально-вольові якості є загальнопедагогічними – такими, що мають характеризувати вчителя незалежно від його спеціальності. Ключовими ж саме для вчителя іноземної мови, за нашим переконанням, є комунікативні якості, оскільки вони поєднують у собі вимоги до вчителя з вимогами до спеціаліста-філолога. Якості, що входять до цієї групи є такими, що спрямовуються як на об'єкт праці (учня), так і на її предмет (іноземну мову). Окрім того, розвиток цих якостей сприятиме розвитку не тільки педагогічних, а й літературно-лінгвістичних здібностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпіловська С. Я. Основи професіографії : Навч. посібник / С. Я. Карпіловська, Р. Й. Мітельман, В. В. Синівський та ін. – К. : МАУП, 1997. – 148 с.
2. Спирин Л. Ф. Профессиограмма общепедагогическая / Л. Ф. Спирин // Завуч. – 1999. – №4. – С. 130–140.

[Зуброва О.А. Професіографічний підхід до формування особистості сучасного вчителя іноземної мови / О. А. Зуброва // Проблеми якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі: матеріали між нар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 28-29 жовтня 2016 р. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2016. – С. 25–26.]